

Ідеї розвитку повноцінної особистості дитини у концепції В.А.Лая

Людмила Веремюк

Умань

На початку ХХ століття вітчизняні педагоги-реформатори поглиблено вивчали ідеї зарубіжних педагогів-експериментаторів (пізніше педологів). Представниками цього напрямку були В. А. Лай, Е. Мейман (Німеччина), А. Біне (Франція), Е. Торндайк (США), вони мали на меті розв'язати проблеми біологічного й соціального розвитку людини шляхом експериментів, тестування. Даний етап в історії педагогіки розглядали та аналізували такі учені: Б.М. Бім-Бад, Н.В. Вейкшан, Н.М. Воскресенська, Б.Л. Вульфсон, Л.Н. Гончаров, А.Н. Джуринський, О. В.Сухомлинська, М.В. Кларін, В.П. Кравець, О.А. Кузнєцова, Н.П. Дічек, О.Ю. Рогачова, С.Л. Мендліна, К.І. Салімова та ін.

Ідеї експериментальної педагогіки висвітлено у дослідженнях сучасних українських учених: Т.М. Петрової – “Гуманізація навчально-виховного процесу у “реформаторській” педагогіці кінця ХІХ – початку ХХ століття”; Т.О. Кравцової – “Проблема вивчення дитини в реформаторській педагогіці кінця ХІХ – початку ХХ століття”; Л. О. Лисенко – “Становлення та розвиток експериментальної педагогіки в розвинутих країнах Заходу (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)” та ін.. Ознайомившись з вказаними дисертаційними дослідженнями, ми бачимо, що образ дитини у концепції В. А. Лая досліджено недостатньо, а відтак потребує подальшого аналізу.

Теорія “школи дії” німецького педагога В.А. Лая будувалася на основі знань з фізіології та психології. На думку В.А. Лая, головним принципом навчання і виховання є принцип дії, що вимагає від учителя максимального використання усіх дитячих реакцій на вплив зовнішнього середовища, розвитку усіх форм активної діяльності учнів. У діях дитини знаходять вияв її уявлення про навколишній світ. Оскільки в основі дії покладені вроджені або набуті в процесі життєвого досвіду рефлекси, то виховання і навчання у першу чергу повинні ґрунтуватися на них [1,503].

Школа дії, за В. А. Лая, є не трудовою школою, а школою життя. “Життя – це не тільки слово та книга, а й повноцінне життя з його гармонічним розмаїттям вражень і проявів, із взаємним впливом між вихованцем і суспільством, врахуванням інтересів, морального характеру, і все це ми прагнемо зробити вихідним пунктом і метою навчання” [7,56].

В. А. Лай у своїй практиці виходив з того, що в основі виховання і навчання повинні лежати реакції-дії: дитина відчуває вплив ззовні, спостерігає, сприймає (*die Einheit von Reiz/ Beobachtung*), розумово переробляє його (*Verarbeitung*), й уявлення, що склалися в результаті цього відчуття виражає (*Darstellung*) за допомогою різних засобів. Спираючись на основні положення принципу дії, вчений зазначав, що в основі навчально-виховного процесу повинні лежати вроджені та набуті рефлексії та реакції, дії. Основну роль він відводив вираженню, яке є власне реакцією, дією, що спрямована на пристосування дитини до умов навколишнього середовища [6, 304].

Німецький педагог-реформатор розглядав дитину насамперед з біологічної точки зору, „як живу істоту, тіло і душа якої прагне до розвитку”. У даному випадку тіло він називав „сенсорно-моторним апаратом”, основою якого є нервова система, що складається з частини, що сприймає подразнення та проводить їх – чутливих нервів; з центральної частини, що переробляє подразнення – спинного та головного мозку; та рухових нервів [2, 29].

В. А. Лай уважав, що для кожного етапу розвитку дитини виховання має запропонувати певну систему подразнень. Вроджені рефлексії, реакції, інстинкти, які виявляються в грі, повинні стати основою та вихідним чинником усього виховання. Тому, на думку В. А. Лая, основним завданням вихователя, передусім, є вивчення вроджених та набутих реакцій вихованця, бо від них залежить „коло уявлень та ідей” [5, 38].

На думку педагога природні та соціальні фактори розвитку слід враховувати при вивченні дитини як індивіда та як члена життєвого середовища, оскільки саме вони обумовлюють хід і результат її виховання: „Лише розвиток індивідуальних особливостей дозволяє рухати культуру і

суспільне життя вперед. Розвиток особистих схильностей і прояв їх в будь-якій професії складає особисте щастя кожної людини зокрема. Тому ми повинні вимагати розвитку індивідуальності в інтересах окремої особистості, рівно як і для блага в цілому” [4, 288].

Саме дослідження дитини як індивіду і як члена життєвого середовища та їхніх взаємовідносин створювали основу для експериментальної педагогіки. В. А. Лай вказував на необхідність вивчення дитини з двох різних сторін, що дає змогу взаємодоповнювати відомості про природу дитини та створити необхідні умови для її всебічного розвитку та виховання. Педагог був переконаним, що для розвитку індивідуальності дитини є необхідним детальне обстеження її становлення (індивідуальні, природні та соціальні фактори), фізичних ознак, як вроджених так і набутих, які є результатом пристосування, особливостей образотворчої діяльності. Тому найбільш детальних результатів можна досягнути при вивченні дитини тільки на основі біології та психології, а також за допомогою експериментальних методів дослідження [3, 29].

Досліджуючи фізичний та психічний розвиток дитини, педагог-реформатор одним із перших визначив коливання вроджених та набутих інстинктів, що зумовлені природними (погода, клімат, кількість тепла та світла та ін.) та соціальними факторами (традиціями, звичками) [3, 82].

На думку В. А. Лая, процес навчання має відповідати основному педагогічному принципу дії. Основою даного принципу є враження, сприйняті та перероблені у відповідності нормам логіки, етики та естетики, які на всіх ступенях виховання доповнюються зовнішнім вираженням. А вираження в свою чергу дозволяє все більше удосконалювати спостереження та переробку. Педагог-реформатор уважав, що „ідеальне навчання повинно бути сенсорно-моторним і в його основу мають бути покладені сприйняття та спостереження, утворення конкретних уявлень” [2, 41].

Отже, погляди В. А. Лая роблять важливий внесок у пізнання природи дитини та особливостей її розвитку, при якому вихідним пунктом виступає саме життя дитини з її гармонійним розмаїттям реакцій. Дослідження

дитинства В. А. Лаєм дає змогу учителям краще розуміти кожного учня, сприяє самостійному вибору особистістю стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації індивідуального життєвого проекту. "Учитися діяти" означає вчитися жити, пізнати самих себе, усвідомити свої сили й можливості, мислити вільно і критично, учитися творчості, любити світ.

Список використаних джерел

1. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У 2-ох книгах. Книга 1. Історія зарубіжної педагогіки. –К.: Видавничий дім “Слово”, 2010.-624с.
2. Лай В.А. Экспериментальная дидактика с подробным изложением учения о мускульном чувстве и воли.– Спб.,1906.–232 с.
3. Лай В.А. Школа действия. Реформа школы, сообразно требованиям природы и культуры. – Пг., 1920. – 158 с.
4. Мамонтов Я. Хрестоматия современных педагогических течений. – Харьков: Госиздат Украины, 1924.–636 с
5. Experimentelle Didaktik. Ihre Grundlegung mit besonderer Rücksicht auf Muskelsinn, Wille und Tat von Dr. W.A. Lay. 2 Auflage. – Otto Nemnich Verlag. – Leipzig. 1903 – 615 S.
6. Hopf Caroline. Die experimentelle Pädagogik : empirische Erziehungswissenschaft in Deutschland am Anfang des 20. Jahrhunderts / von Caroline Hopf. – Bad Heilbrunn/Obb. : Klinkhardt. 2004 – 344 S. –[Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.ulb.tu-darmstadt.de/tocs/120906848.pdf>
7. Lay W.A. Tatschule als natur- und kulturgemäße Schulreform. Zugleich Anklage und Mahnruf. 2., verb. Aufl., Osterwiek/ Harz. – 1921. – 98 S.